

Aleg. 18.

S p r a w o z d a n i e

Wydziału krajowego z ponownem przedłożeniem projektu
ustawy o stosunkach sług.

Wysoki Sejmie!

Na posiedzeniu odbytem dnia 18. Października 1884 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu w załatwieniu wniosku posła Wasilewskiego, żeby przedłożył na następnej sesji sejmowej:

- 1) ustawę służbową, opartą na obecnym ustroju administracyjnym rozdziału gmin i obszarów dworskich, a poruczającą rozstrzyganie sporów służbowych na obszarach dworskich, zanim zmiana ustawy gminnej przeprowadzona zostanie, c. k. Starostwom,
- 2) ustawę robotniczą, regulującą stosunki między gospodarzami wiejskimi a robotnikami w ten sposób, by zapewnić dotrzymanie wzajemnych umów i zobowiązań, poddając je w razie przeciwnym natychmiastowej politycznej egzekucyi.

Wydział krajowy, dopełniając pierwszej części tego polecenia, przekonał się przedewszystkiem, że ta gałąź ustawodawstwa nie uległa od czasu sprawozdania z dnia 20. Lipca 1883 L. 37.481 w krajach ościennych znaczniejszej zmianie, następnie usunął z projektu ustawy przedłożonego powyższem sprawozdaniem, postanowienia odnoszące się do stosunku powstającego pomiędzy gospodarzami wiejskimi a robotnikami przez zawarcie umowy o najem robót, przekazał c. k. Starostwom rozstrzyganie sporów służbowych na obszarach dworskich a przelozonym obszaru dworskiego załatwianie na obszarach dworskich innych czynności, wpływających z tego stosunku.

Projekt tak przerobiony przesłał Wydział krajowy c. k. Rządowi, który za pośrednictwem c. k. Prezydium Namiestnictwa oznajmił Wydziałowi krajowemu, jakie zmiany w ułożonym projekcie byłyby ze stanowiska c. k. Rządu pożądane.

Wydział krajowy chcąc nłatwić jak najspieszniejsze wejście w życie nowej ustawy, zgodził się na zmiany, których c. k. Rząd wymagał i obstaje tylko w jednym ustępie przy pierwotnym projekcie, na który c. k. Rząd dotąd nie godzi się, zmieniając go jednak w taki sposób, że Rząd prawdopodobnie zgodzi się na postanowienie w ten sposób zmienione.

Wydział krajowy projektuje bowiem, ażeby nietylko orzeczenie pierwszej instancyi:

- a) że sługa ma nadal w służbie pozostać, jakoteż, że stosunek służbowy rozwiązany zostaje i słudze wolno służbę opuścić,
- b) ale także orzeczenie pierwszej instancyi, że sługa do służby wstąpić winien, albo że sługa zbiegły do służby przystawionym być ma, — bez względu na wniesienie rekursu natychmiast wykonalnem było.

C. k. Rząd wymaga zaś, ażeby przyznano moc odraczającą rekursowi wniesionemu przeciw orzeczeniu, że sługa do służby wstąpić winien, lub że sługa zbiegły do służby przystawionym być ma.

Wysoki Sejm polecając Wydziałowi krajowemu podjęcie tej sprawy, wychodził z założenia wyrażonego w sprawozdaniu komisji administracyjnej, będącem podstawą obrad Wysokiego Sejmu na dniu 21. Października 1882 przeprowadzonych, że: „zaradzić należy rozprężaniu w stosunkach służbowych czeladzi i sług, które doszło do tak wysokiego stopnia, że można je zaliczyć do szeregu ekonomicznych klęsk kraju“.

Gdyby zgodnie z życzeniem c. k. Rządu przyznano moc odraczającą rekursom wnoszonym przeciw orzeczeniom, że sługa wstąpić winien do obowiązku służby, którą przyjął, albo też że zbiegły ze służby sługa do służby napowrót przystawionym być ma, uczyniłoby ostatecznie li tylko od własnej dobrej woli sługi zawisłym, czy przez wniesienie rekursu ma odroczyć a właściwie w każdym niemal wypadku niewykonalnym uczynić orzeczenie, że wstąpić ma do służby lub być do niej napowrót przystawionym. Przeprowadzenie bowiem rozprawy przez dwie instancje już z samej natury rzeczy tak długo trwać musi, że niepodobna przypuszczać, aby służbodawca przez ten cały przeciąg czasu nie zdołał zastąpić niestawiającego się lub zbiegłego sługi. Służbodawca zatem po zapadnięciu orzeczenia drugiej instancji nie będzie już miał najmniejszego interesu obstawać przy jego wykonaniu.

Wydział krajowy mniema zatem, że przyznanie mocy odraczającej rekursom w sprawach tego rodzaju, nie tylko nie dałoby większej sprężystości przepisom regulującym stosunki sług, lecz i owszem wywarłoby skutek wręcz przeciwny i stałoby się powodem jeszcze większego rozprężenia w tym kierunku. Albowiem nawet obecnie obowiązujące postanowienie ustępu czwartego §. 46. regulaminu dla sług w byłym okręgu administracyjnym Lwowskim opiewa w tej mierze o wiele skuteczniej: „Rekurs ma tylko wtenczas skutek wstrzymujący, jeżeliby dla strony przez wykonanie wyroku pierwszej instancji niepowetowana szkoda wyniknęła“. Zastosowanie nowego projektu ustawy bezwzględnie do wymagań c. k. Rządu w tej mierze, musiałoby zatem jeszcze pogorszyć klęskę ekonomiczną, której Wysoki Sejm przez wydanie tej ustawy zaradzić zamierza.

W obec tego stanu rzeczy nie są zdaniem Wydziału krajowego dostatecznymi powody, które c. k. Rząd przytacza, w celu poparcia swego zapatrywania do uzasadnienia bezwzględnego pominięcia odnośnych postanowień zawartych w pierwotnym projekcie Wydziału krajowego.

Rekursom wnoszonym od orzeczeń, że sługa do służby wstąpić ma, należałoby zdaniem c. k. Rządu dla tego przyznać moc odraczającą, że stosownie do postanowienia §. 10. projektu ustawy służbodawcy służy wybór między przynagleniem sługi do wstąpienia do służby, a żądaniem od niego wynagrodzenia szkody, względnie zwrotu podwójnego zadatku. Ustawy przyznają jednak częstokroć a niemal zawsze, w zastosowaniu postanowienia ogólnego §. 919. powsz. ust. cyw. stronie, której umowa zawarta dotrzymaną nie zostaje, prawo przynaglenia strony drugiej do dotrzymania zawartej umowy, a prócz tego żądania wynagrodzenia szkody.

Jeżeli ustawa mniejsza od powyższego zasadniczego postanowienia już ten dla sługi niedotrzymującego umowy korzystny wyjątek czyni, że nie przyznaje służbodawcy obu tych praw równocześnie, lecz przyznaje mu jedynie prawo wyboru pomiędzy przynagleniem sługi do wstąpienia do służby, a żądaniem odszkodowania, to zaiste trudno wyrozumieć, dla czego by jeszcze jedno z tych uprawnień do wyboru pozostawionych, to jest prawo wygnania, ażeby sługa wstąpił do służby — jak wyżej wykazano, przez przyznanie rekursom od takich orzeczeń prawa wstrzymania wykonalności orzeczenia pierwszej instancji uczynić niewykonalnym; zwłaszcza gdy w obec powszechnie znanej niezamożności sług i drugie uprawnienie, to jest dochodzenie wynagrodzenia szkody przeciw słudze, służbodawcę niemal bez wyjątku jedynie na ponoszenie trudów, nieprzyjemności i kosztów z tem połączonych narazi, bez przyzniesienia jakichkolwiek prak-

tycznych wyników. Ztąd też zastosowanie tego postanowienia do wymagań c. k. Rządu musiałoby właściwie służbodawców uczynić w tej mierze zupełnie bezbronnymi i pozostawiałoby w zastosowaniu wbrew brzmieniu postanowień ustawy, jedynie dobrej woli sługi, czy zechce wstąpić do służby, do której ugodził się, pomimo zadatku, któryby stosownie do dalszego wyraźnego życzenia c. k. Rządu wbrew pierwotnemu projektowi Wydziału krajowego, sługa dla zapewnienia siebie, przy zawieraniu ustnej umowy, w każdym razie od służbodawcy nieodzownie otrzymać musiał.

Powodem zaś, który miałyby przemawiać za przyznaniem moey, wstrzymującej rekursum wnoszonym od orzeczeń, że zbiegły sługa przystawionym być ma, jest obawa, żeby c. k. Starostwa nie weszły w położenie przystawienia sługi, co do którego następnie w drodze rekursu odmienne możeby wydały orzeczenie.

Instytucya prowizorycznej egzekucyi jednak powszechnie przyjętą jest, i od zastosowania jej nieodstrasza wcale obawa, że c. k. Sąd, który wdrożył i przeprowadził prowizoryczną egzekucyę n. p. oddanie przedmiotu dzierżawy prowizorycznie wydzierżawiającemu na podstawie §. 14. ces. rozp. z dnia 16. Listopada 1858. Dz. u. p. Nr. 213, następnie uznać może za niezasadnione wymaganie wydzierżawiającego, ażeby mu przedmiot dzierżawy oddanym został.

Obawa powyższa nie może zatem i w obecnym wypadku sama przez się uzasadnić postanowienia przez c. k. Rząd wymaganego, jak wyżej wykazano, udaremniającego osiągnięcia celu przez Wysoki Sejm wypowiedzianego, zwłaszcza, iż trudno przypuszczać, ażeby w sprawie tak pojedynczej, jak orzekanie, czy zbiegły sługa przystawionym być ma do służby, częstokroć za padać miały orzeczenia, któreby w drodze rekursu zmieniać należało.

Prócz tego jeszcze podnieść należy, że odnośne postanowienie sformułowane zgodnie z życzeniem c. k. Rządu, zawierałoby tę niekonsekwencyę, że orzeczenie, iż sługa pozostać ma w służbie byłoby wykonalnem pomimo wniesionego rekursu, a orzeczenie, że sługa zbiegły do służby napowrót dostawionym być ma, nie mogłoby być wykonanem, jeżeliby sługa wniósł rekurs.

Te dwa postanowienia ustawy ze sobą zestawione ten chyba miałyby skutek w zastosowaniu, że każdy sługa, chcący uwolnić się od służby, zbiegałby dla zapobiegienia, ażeby orzeczenie nie opiewało, że w służbie pozostać winien, lecz że należy przystawić go do służby, a następnie wnosiłby rekurs, i udaremniał przeto wykonanie orzeczenia.

Chcąc jednak uchylić obawę c. k. Rządu przeciw przyznaniu niezwłocznej wykonalności orzeczeniom, że sługa w służbie pozostać, lub do służby napowrót przystawionym być ma, Wydział krajowy zawisłym czyni w §. 55. projektu zastosowanie tego postanowienia, od poprzedniego zabezpieczenia słuźde przez służbodawcę wynagrodzenia szkody, doznanej przez wykonanie nieprawomocnego orzeczenia, gdyby to orzeczenie uchylonem zostało w dalszym toku instancyi.

Prócz tego pomija Wydział krajowy w §. 53. postanowienie, przez c. k. Rząd podniesione, że sługa w drodze przemiany grzywny na areszt nie może być zasądzony na dłuższy, jak 24-godzinny areszt. To postanowienie jest bowiem koniecznym wpływem postanowień zawartych w tym samym paragrafie, że sługa nie może być zasądzonym na wyższą grzywnę, jak 5 złr. w. a., i że grzywna, w razie niemożności ściągnięcia, przemienioną być ma na areszt, licząc po 24 godzin aresztu za 5 złr. w. a. grzywny.

Przytoczenie pomimo tego postanowienia, że w razie takiej przemiany grzywny na areszt, sługa nie może być zasądzonym na dłuższy, aniżeli 24-godzinny areszt, byłoby zatem tylko pleonazmem, a przy zastosowaniu ustawy mogłoby dać pochoy do osłabienia doniosłości postanowienia pierwszego ustępu tego paragrafu, według którego sługa w zastosowaniu tej ustawy może podpaść 14-dniowemu aresztowi.

Następnie przyjmując w §. 51. zgodnie z życzeniem c. k. Rządu postanowienie, że przystawienie zbiegłego sługi skutecznionem będzie na koszt służbodawcy, uzupełnia je Wydział

krajowy dalszem postanowieniem, że sługa, jeżeli orzeczenie, że przystawionym być ma, stanie się prawomocnem. winien zwrócić służbodawcy koszta z tego powodu poniesione.

Dla uzasadnienia tego dodatku podnosi Wydział krajowy, że koszta przystawienia sługi spowodowane zostają winą sługi. Słuszność wymaga zatem, ażeby koszta te ponosił nie służbodawca, lecz sługa, jeżeli jego wina prawomocnem orzeczeniem uznana zostanie.

Wzgląd na jasność ustawy i na łatwość odszukania poszczególnych jej postanowień, skłonił Wydział krajowy do umieszczenia niektórych życzeń c. k. Rządu, nie w miejscu, przy którym wypowiedzianymi zostały, lecz tam, gdzie właściwie należą. Tak n. p. oznaczenie terminów wypowiedziania służby, wyrażone przy §. 52. o czasie trwania służby. zaznaczono w tem miejscu jedynie przez powołanie §. 26. a umieszczono je dopiero przy tym §. 26. zawierającym przepisy o wypowiedzaniu.

Podobnie postąpił Wydział krajowy z warunkami ważności wpisania umowy do książki służbowej, wypowiedzianymi przez c. k. Rząd przy §. 11. o czasie trwania służby, przenosząc je do §. 42., zawierającego przepisy o doniosłości książki służbowej.

Trudno bowiem przypuszczać, ażeby chcący dowiedzieć się o warunkach, jak umowa do książki wpisana być winna, szukał ich w paragrafie, zawierającym postanowienia o czasie trwania służby.

W obec ogólnego postanowienia, zawartego w paragrafie przedostatnim o nadzorze nad wykonaniem postanowień tej ustawy, odpada potrzeba wymieniana w paragrafie ostatnim szczegółowo środków zaradczych, a z nią także potrzeba przez c. k. Rząd podniesiona przytoczenia środków zaradczych c. k. Rządowi zastrzeżonych. Dlatego w projekcie obecnie Wysokiemu Sejmowi przedłożonym jest paragrafem ostatnim, paragraf, który był przedostatnim w projekcie c. k. Rządowi udzielonym; paragraf zaś ostatni tego projektu pominięto obecnie.

C. k. Rząd oznajmił wreszcie, iż potrzebnem jest zamieszczenie osobnego postanowienia co do przeznaczenia funduszków powstałych z kar pieniężnych, które przy dotychczasowem wykonywaniu obowiązujących przepisów o stosunkach sług na obszarach dworskich wymierzane były przez c. k. Starostwa.

Wydział krajowy otrzymawszy przy odezwie c. k. Prezydium Namiestnictwa z dnia 2. Września 1887 L. 9184|pr. wykaz ściągniętych w poszczególnych powiatach z tego tytułu grzywien, zastosował się obecnie do tego życzenia c. k. Rządu i zamieścił w niniejszym projekcie odrębne w tej mierze postanowienie §-fem 54. objęte.

Wreszcie podnosi Wydział krajowy, iż Wysoki Sejm uchwałą z dnia 18. Października 1884 postanowił, że przepisy o najmie robót do gospodarstwa wiejskiego mają być przedmiotem osobnej ustawy.

Stosując się do tego polecenia, wygotował Wydział krajowy projekt takiej ustawy, który przesłał Towarzystwom gospodarczym i Radom powiatowym do zaopiniowania.

Z uwagi, że sprawa ta wymaga jeszcze dalszych studyów a nadto zachodzi potrzeba porozumienia się z c. k. Rządem. Wydział krajowy nie przedkłada obecnie Wysokiemu Sejmowi projektu tej ustawy.

Wydział krajowy poczuwa się jednak do obowiązku podniesienia już w tej chwili w obec Sejmu, że ułożenie takiej ustawy jest zadaniem nader trudnem.

Wydział krajowy podnosi mianowicie przedmiotowe trudności w ułożeniu tej ustawy w taki sposób, ażeby postanowienie jej w zastosowaniu praktyczną oczywistą korzyść przynieść zdołały.

Jeżeli postanowieniom umowy, zawartej pomiędzy gospodarzem wiejskim a robotnikiem przyznana być ma doraźna egzekucya polityczna, o co właśnie rozchodzi się przy wydaniu takiej ustawy; to nieodzownie wymagać należy, ażeby umowy takie zawierane były w obec władzy publicznej w sposób niepozostawiający żadnej wątpliwości co do osnowy zawartej umowy.

W tym celu władza, przed którą umowa zawierana być ma, zachować winna ściśle pewne nieodzowne, w ustawie przepisane formalności.

Władzą, przed którą umowy takie zawierane być mają, nie może być z samej natury rzeczy żadna inna, jak tylko Zwierzchność gminna. Przez wydanie takiej ustawy przybyłyby zatem naszym w stosunku do uzdolnienia już obecnie zanadto obciążonym Zwierzchnościom gminnym wiejskim, nowy obszerny i trudny a nader ważny dział czynności.

Trudno ludzić się, ażeby Zwierzchności gminne wiejskie były w stanie dostatecznie zadość uczynić temu zadaniu. Ztąd też obawiać się należy, aby ustawa, w tym kierunku projektowana, nawet po pokonaniu licznych trudności kodyfikacyi, po wejściu w życie, nie przyniosła spodziewanych korzyści; obarczy jedynie Zwierzchności gminne już obecnie przeciążone nowym ciężarem, a ostatecznie w praktyce najprawdopodobniej tak mało zastosowaną będzie, jak ustawa o sądach rozjemczych gminnych, pomnażając jedynie archiw ustaw na papierze, w praktyce niewykonywanych.

W obec stanowej uchwały Wysokiego Sejmu, powstrzymuje się Wydział krajowy od przedstawienia pozytywnego wniosku, — mniema jednak, że niespełniłby swego zadania, gdyby nie podniósł tego stanu rzeczy w sprawozdaniu swoim w takiej chwili, w której daną jest Wysokiemu Sejmowi sposobność odstąpienia od tego postanowienia i powtórzenia w tej ustawie projektowanej przepisu dotąd obowiązującego na zasadzie rozporządzenia ministeryalnego z dnia 15. Marca 1860 Dz. u. p. Nr. 73, że postanowienia projektowanej ustawy o stosunkach sług zastawiać należy także do sporów wywiązujących się między gospodarzami wiejskimi (rolnymi i leśnymi), a ich pomocnikami przy gospodarstwie i robotnikami dziennie najmowanymi.

W końcu czyni Wydział krajowy uwagę, iż załączony projekt ustawy przedłożonym był Wysokiemu Sejmowi sprawozdaniem z dnia 26. Listopada 1886 L. 62661 na zeszłorocznej sesyi, gdy jednak takowy nie przyszedł pod obrady Wysokiego Sejmu, otrzymał Wydział krajowy uchwałą z 24. Stycznia 1887 polecenie powtórnego przedłożenia na następnej sesyi.

W spełnieniu tego polecenia Wydział krajowy przedkłada tedy ponownie w mowie będący projekt ustawy, o tyle od zeszłorocznego odmienny, iż zgodnie z oświadczeniem c. k. Rządu uzupełniony został osobnem postanowieniem co do przeznaczenia funduszów, powstałych z kar pieniężnych, które przy dotychczasowem wykonywaniu przepisów o stosunkach sług na obszarach dworskich wymierzane były przez c. k. Starostwa.

Wydział krajowy wnosi więc:

Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony pod .l. projekt ustawy.

*Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem
Księstwem Krakowskiem.*

Lwów dnia 11. Listopada 1887.

Marszałek krajowy

T a r n o w s k i w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Franciszek Smolka

Członek Wydziału krajowego.

U s t a w a

z dnia dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o stosunkach sług.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem wydaję załączoną ustawę o stosunkach sług i rozporządzam co następuje:

Art. I.

Postanowienia tej ustawy wejđą w życie dnia sześćdziesiątego po jej obwieszczeniu.

Art. II.

Każdy sługa winien zaopatrzyć się najdalej do roku od obwieszczenia ustawy w nową książkę służbową.

Władza, wydaję nową książkę służbową, uwidoczni tę okoliczność w dotychczasowej książce służbowej, która od tej chwili ma jedynie znaczenie i doniosłość świadectwa służbowego za czas upłyniony.

Art. III.

Z dniem wejścia w życie tej ustawy tracą moc obowiązującą wszelkie dawniejsze w tej mierze wydane rozporządzenia i przepisy, a mianowicie:

- a) rozporządzenie prezydyalne c. k. Namiestnictwa z dnia 1. Lipca 1857 Dz. u. kr. Część II. Nr. 12. dla lwowskiego okręgu administracyjnego, zawierające prowizoryczny regulamin dla ludzi służebnych w lwowskim okręgu administracyjnym;
- b) rozporządzenie Prezydium krajowego z dnia 11. Marca 1855 Dz. u. kr. Nr. 14 dla krakowskiego okręgu administracyjnego, zawierające tymczasowe urządzenie klasy służących dla krakowskiego obrębu z wyjątkiem głównego miasta Krakowa;
- c) rozporządzenie Prezydium krajowego z dnia 4. Lipca 1857 Dz. u. kr. Nr. 18. dla krakowskiego okręgu administracyjnego, zawierające tymczasowe urządzenie klasy służących dla głównego miasta Krakowa;
- d) wreszcie wszelkie z temi rozporządzeniami w związku będące przepisy.

Art. IV.

Wykonanie niniejszej ustawy poruczam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

Ustawa o stosunkach sług.

D z i a ł I.

Powstanie stosunku służbowego.

§. 1.

Zawarcie umowy.

Stosunek służbowy polega na umowie służbowej, która pisemnie lub ustnie zawartą być może (§. 2).

§. 2.

Z a d a t e k.

Nieodzownym warunkiem umowy ustnej jest danie zadatku przez służbodawcę a przyjęcie go przez sługę.

Zadatek dany słudze przy zawieraniu umowy wlicza się w zasługę, jeżeli nie postanowiono odmiennie.

§. 3.

Warunki umowy.

Warunki umowy służbowej zależą od obopólnego układu. Nieważnymi są jednak warunki, naruszające porządek dozwolonej karności domowej lub sprzeciwiające się ustawom.

Umowa służbowa nie może również czynić uszczerbku obowiązkowemu uczęszczaniu do szkoły.

Za przyjęcie warunków, wzbronionych postanowieniami tego paragrafu ulegną karze, tak służbodawca, jak sługa, względnie jego prawny zastępca.

§. 4.

Zastępca służbodawcy.

Postanowienia ustawy o służbodawcy odnoszą się również do jego zastępców. Wyjątek w tej mierze stanowią jedynie takie postanowienia, które ze samej natury rzeczy odnosić się mogą wyłącznie tylko do osoby samego służbodawcy.

§. 5.

Równoczesne przyjęcie kilku sług.

Sługa obowiązany jest w razie równoczesnego przyjęcia służby u kilku służbodawców, wstąpić do służby u tego, którego umowa służbowa najpierw uwidoczniłą jest w książce służbowej. W razie niewidocznienia żadnej z umów w książce służbowej, rozstrzyga pierwszeństwo danego zadatku.

Służbodawca, do którego sługa zawierający równocześnie kilka umów służbowych na służbę nie wstępuje, ma prawo żądać od sługi wynagrodze-

nia (§. 50.) lub zwrotu podwójnego zadatku. Sługa podpada nadto stosownej karze.

Służbodawca, któremu przy zawieraniu umowy służbowej wiadomem było, że sługa już z kim innym umowę służbową zawarł, nie tylko nie ma prawa do wynagrodzenia szkody ani do podwójnego zadatku, ale nadto ulegnie karze stosownej.

Zadatek zaś, który sługa w każdym razie złożył winien, wpływa do funduszu miejscowych ubogich.

§. 6.

Odmawianie sługi.

Kto sługę namawia, żeby bez powodu przewidzianego w ustawie nie stawiał się do służby, do której się zobowiązał, albo żeby służbę przyjętą przed upływem czasu służby opuścił, ulegnie stosownej karze, i staje się nadto służbodawcy odpowiedzialnym za szkodę przez to wyrządzoną (§. 50).

§. 7.

Stręczenie sług.

Stręczenie sług, wykonywane jako zarobkowanie bez zezwolenia władzy podpada karze, stosownie do obowiązujących w tej mierze przepisów.

Osoby upoważnione do stręczenia sług podpadają karze za stręczenie sług nie zaopatrzonych w książkę służbową, równie jak za odmawianie sług.

§. 8.

Rozpoczęcie służby.

Zawarłszy umowę służbową, obowiązani są, służbodawca przyjmując sługę, sługa zaś wstąpić do służby w oznaczonym czasie.

§. 9.

Nieprzyjęcie sługi.

Służbodawca może jednostronnie odstąpić od umowy i nie przyjmując sługi do służby w razie zajścia okoliczności, któreby go uprawniały do wydalenia sługi ze służby przed upływem umówionego czasu trwania służby (§. 27). Służbodawca ma w takim wypadku nadto prawo żądać zwrotu danego zadatku.

Jeżeli służbodawca z powodu wypadku, odnoszącego się do swej osoby, lub do gospodarstwa swojego, sługi przyjmując nie może, winien sługę o tem niezwłocznie uwiadomić, pozostawić mu dany zadatek, a nadto wypłacić zasługę za miesiąc przy służbie całorocznej, a za dni czternaście przy krótszej. Służbodawca zaś, któryby sługi z innej przyczyny nie przyjął, winien prócz utraty zadatku zapłacić słudze zasługę i wartość wiktury za trzy miesiące przy służbie całorocznej, a za miesiąc przy krótszej.

§. 10.

Niestawienie się do służby.

Sługa może jednostronnie odstąpić od umowy i nie stawiać się do służby w razie zajścia okoliczności, któreby go upoważniały do oddalenia się ze służby przed upływem umówionego czasu trwania służby (§. 28).

Sługa, nie mogąc stawić się do służby z powodu przeszkody wynikłej nie z jego własnej winy a widocznie dłużej trwać mającej, winien służbodawcę o tem niezwłocznie uwiadomić i zwrócić mu otrzymany zadatek. Gdyby jednak przeszkoda wkrótce usuniętą została, obowiązany jest, jeżeliby służbodawca tego wymagał, po usunięciu przeszkody, wstąpić do służby.

Zresztą sługa, nie jawiący się do służby, podpada karze, a nadto będzie na żądanie służbodawcy nawet środkami przymusowymi przynaglony do stawienia się do służby. Służbodawca może jednak odstąpić od umowy, a poprzestać na zwrocie zadatku i wynagrodzeniu doznanej szkody (§. 50), względnie na wypłacie podwójnego zadatku.

D z i a ł II.

Prawa i obowiązki w czasie służby.

§. 11.

Czas trwania służby. Milczące odnawianie.

Czas trwania służby oznacza się, jeżeli umowy udmiennej nie zawarto, na rok kalendarzowy dla sług przyjętych do gospodarstwa wiejskiego, a na trzy miesiące dla sług innych.

Jeżeli w umowie nie postanowiono wyraźnie, że bezwarunkowo milcząco odnowioną być nie może, równie jak wówczas, gdy umowa ani przez służbodawcę, ani przez sługę w terminie w §. 26. oznaczonym wypowiedzianą nie została, zostaje umowa służbowa na przeciąg czasu pierwotnie umówiony milcząco odnowioną.

Odmienne postanowienia tak co do czasu trwania stosunku służbowego, jak co do milczącego odnawiania i wypowiedziania (§. 26.) go, tylko wówczas za ważne uznane być mogą, jeżeli wciągnięte są do książki służbowej (§. 42) lub wyrażone w pisemnym układzie.

§. 12.

Obowiązki sługi.

Sługa staje się przez wstąpienie do służby członkiem koła domowego służbodawcy i podlega odtąd jego szczegółowemu dozorowi.

Sługa winien być wobec służbodawcy swego wiernym, posłusznym, uległym, pilnym w wypełnianiu obowiązków, baczny i troskliwym o jego dobro, szczerym i otwartym w odpowiedziach na zadane zapytania, winien okazywać służbodawcy uszanowanie i przychylność, winien przestrzegać porządku i czystości.

W obec członków rodziny służbodawcy i innych osób do niego należących winien sługa postępować ulegle i z uszanowaniem, żyć w zgodzie z innymi sługami a wystrzegać się wszelkich kłótni, plotek i obmawiania kogokolwiek, zwłaszcza służbodawcy i rodziny jego.

Sługa winien się stosować do porządku domowego przez służbodawcę ustanowionego, a przyjmować ulegle z uszanowaniem i skromnością rozkazy, napomnienia i karcenia służbodawcy.

§. 13.

Sługa winien spełniać wedle rozkazów służbodawcy dokładnie i ochotczo nie tylko usługi, do których się wyraźnie ugodził, ale także takie, które do obowiązków przyjętej służby zwyczajnie zaliczane bywają. Spory między sługami, kto z nich robotę lub usługę pewną wykonać ma, rozstrzyga służbodawca. Nawet sługa przyjęty li tylko do zajęć pewnych ściśle określonych, ma pełnić na wezwanie służbodawcy usługi innego rodzaju, jeżeli sługa do tego przeznaczony nie może wypełniać ich z powodu choroby lub innej przeszkody, albo też jeżeli tego nieodzownie wymagają inne okoliczności np. pilna robota w polu. W przypadku samowolnego uchylania się sługi od roboty, służbodawca ma prawo nie tylko oddać sługę, jeżeli zachodzą warunki wymienione w §. 27 pod lit. b), ale także przyjąć kogo innego do wykonania tej roboty, a wydatki tem spowodowane potrącić słudze z zapłaty.

Sługa nie może uchylać się od roboty w święta wyznań, do których nie należy. Nawet w niedzielę i święta uroczyste własnego wyznania, winien sługa wypełniać roboty zwykłe domowe, a nawet takie nadzwyczajne, które bez niebezpieczeństwa odłożonemi być nie mogą.

Zajęcia te nie powinny jednak przeszkadzać bywaniu na nabożeństwie w niedzielę i święta. Służbodawca oznacza czas i kolej udawania się na nabożeństwo.

§. 14.

Sługa winien poruczone roboty sam wykonywać. Tylko z przyzwolenia służbodawcy może sługom innym lub osobom obcym poruczyć ich dopełnienie.

Dla własnych interesów może sługa tylko za zezwoleniem służbodawcy wydaleć się z domu i winien wracać na czas przez służbodawcę oznaczony.

Pod odpowiedzialnością i surową karą niewolno słudze przyjmować bez wyraźnego zezwolenia służbodawcy kogokolwiek na nocleg. Służbodawca ma nadto prawo zakazać słudze przyjmować odwiedzin, bądź to od kogokolwiek w ogóle, bądź też od pewnych wskazanych osób w szczególności.

§. 15.

Sługa winien przy każdej sposobności przestrzegać dobra i interesu służbodawcy swego. ochraniać je, i o ile sił starczy, zasłaniać służbodawcę od szkody i uszczerbku. Sługa winien mianowicie ostrożnie obchodzić się z ogniem i światłem, nie palić tytoniu w stodołach, szopach, stajniach, na gumnie, po strychach, ani też innych miejscowościach pod względem ognia niebezpiecznych, ani też wstępować na takie miejsca ze światłem otwartem.

Sługa obowiązany jest donieść służbodawcy swemu o wszelkich przez się spostrzeżonych oszukaństwach, sprzeniewierzeniach bądźto przez inne sługi, bądź przez osoby obce przeciw służbodawcy popełnionych, usiłowanych lub zamierzonych.

Za wyrządzoną szkodę odpowiada sługa służbodawcy według przepisów powszechnej ustawy cywilnej.

§. 16.

Sługa winien suknie bielizną i inne swe ruchomości mieć w domu służbodawcy i tylko za wyraźnem zezwoleniem służbodawcy może przechować je gdziekolwiek indziej.

Służbodawca ma prawo w każdym czasie przejrzeć w obecności sługi i jeszcze jednego świadka skrzynie, kufry i wszelkie inne przechowki sługi.

§. 17.

Zachowanie się służbodawcy wobec sługi.

Służbodawca winien wedle możności ochraniać sługę od znieważania przez osoby trzecie, i w ogóle wspierać go w razie potrzeby w granicach słuszności, a czuwać nad obyczajnem i przyzwoitem zachowaniem się sługi w domu i po za domem. Dlatego też równie, jak dla utrzymania spokoju i porządku w domu, niemniej dla wymuszenia posłuszeństwa, może służbodawca dawać słudze upomnienia i nagany i karać sługę w razie potrzeby w granicach ustaw obowiązujących.

Jeżeli skarcenia domowe przez służbodawcę pożądanego skutku nie odniosą; jeżeli uchybienia ponawiają się, lub jeżeli sługa dopuszcza się ciężkich przewinień, ukarze go władza powołana do wykonywania postanowień tej ustawy.

§. 18.

R o b o t a.

Robota słudze przez służbodawcę wyznaczona winna być zastosowaną do sił sługi.

§. 19.

Z a s ł u g a.

Służbodawca winien płacić słudze umówioną zaslugę w terminach umową oznaczonych. W razie niezawarcia wyraźnej umowy rozstrzyga zwyczaj miejscowy o rodzaju, wysokości i terminach wypłaty zaslugi.

Dowolne dawanie słudze podarunków lub poczesnego, chociażby przy zajściu pewnych okoliczności, lub z powodu wydarzeń szczegółowych kilkakrotnie ponawiane, nie uzasadnia obowiązku czynienia także w przyszłości datków tego rodzaju.

Jeżeli czas płacenia zaslugi nie jest umową oznaczony, ani nie ma w tej mierze powszechnie ustalonego zwyczaju miejscowego, uiszczoną być ma zasluga w gotowiznie przy służbie rocznej kwartalnie z dołu, przy krótszej miesięcznie z dołu, zasluga zaś w naturaliach, czyli ordynarya w takich samych terminach z góry.

Jeżeli nie wciągnięto odmiennych postanowień do książki służbowej, należy zastosowywać w razach wątpliwych postanowienia powyższe.

§. 20.

Wikt i odzież.

Wikt słudze należący się, winien być zdrowym i dostatecznym.

Umowa co do rodzaju i ilości ubioru i bielizny słudze dostarczać się mających, winna być wciągnięta do książki służbowej. W razie niewciągnięcia umowy do książki służbowej rozstrzyga miejscowy zwyczaj o rodzaju i ilości odzieży i bielizny dostarczać się mających.

Odzież i bieliznę należy dawać słudze w gatunku odpowiednim stosunkom klasy sług, do której należy.

§. 21.

Choroba sługi.

Służbodawca winien starać się o pielęgnowanie i leczenie chorego sługi; może to jednak uskutecznić nie tylko w domu własnym, lecz także w zakładzie publicznym, lub w innem miejscu stosownem, jeżeli ztąd niebezpieczeństwo dla chorego niewynika.

Obowiązek służbodawcy pielęgnowania i leczenia chorego sługi gaśnie z upływem dnia trzydziestego choroby sługi, jeżeli sługa z powodu tej choroby ze służby wydalonym zostaje (§. 27. lit. l). Jeżeli zaś dzień rozwiązania stosunku służbowego spowodowanego jakąkolwiek inną przyczyną przed dniem trzydziestym choroby przypadła, gaśnie obowiązek służbodawcy pielęgnowania i leczenia chorego sługi z dniem rozwiązania stosunku służbowego.

O dniu zgaśnięcia obowiązku tego winien jednak służbodawca uwiadomić Zwierzchność gminną względnie przełożonego obszaru dworskiego na trzy dni przed ustaniem obowiązku pielęgnowania i leczenia chorego. Zaniedbanie lub opóźnienie tego doniesienia, wywołuje dalsze trwanie obowiązku służbodawcy pielęgnowania i leczenia chorego sługi aż do upływu dnia trzeciego po uwiadomieniu o tem Zwierzchności gminnej, względnie przełożonego obszaru dworskiego.

Od chwili zgaśnięcia powyższego obowiązku służbodawcy sługa nieposiadający majątku tak samo pielęgowanym i leczonym być ma, jak każdy inny nbogi chory. Sługa zaś mający majątek własny, winien odtąd sam starać się o swe pielęgnowanie i leczenie.

Jeżeli choroba sługi wynika z udowodnionej winy służbodawcy, winien służbodawca starać się o pielęgnowanie i leczenie chorego sługi aż do zupełnego wyleczenia, i dać mu nadto stosowne wynagrodzenie.

Jeżeli zaś sługa popadł z własnej winy w chorobę, winien służbodawcy zwrócić poniesione koszta pielęgnowania i leczenia.

Jeżeli choroba sługi nie wynika ani z jego własnej winy, ani z winy służbodawcy, należy się służbodawcy zwrot wyłożonych kosztów pielęgnowania i leczenia w czwartej części od sługi przy gospodarstwie wiejskiem, od każdego innego sługi zaś w trzeciej części.

Jeżeli niezdolność sługi do pełnienia obowiązków służbowych spowodowana słabością sługi, nie wynika z winy służbodawcy, trwa dłużej jak dni ośm, traci sługa prawo do poboru zasługi w gotowiznie za czas, przez który z powodu choroby nie był zdolnym do pełnienia obowiązków służbowych

D z i a ł III.**Rozwiązanie stosunku służbowego.**

§. 22.

Obopólna zgoda.

Stosunek służbowy może być dowolnie w każdej chwili rozwiązany, jeżeli obie strony na to się zgodzą.

§. 23.

Śmierć słuźbodawcy.

Śmierć słuźbodawcy rozwiązuje stosunek słuźbowy, jeżeli spadkobiercy słuźbodawcy nie zechcą służy uadał zatrzymać: w takim razie jednak winni spadkobiercy słuźbodawcy wypłacić słuźdze zasługę i dać wynagrodzenie za wikt, a to przy słuźbie rocznej za trzy miesiące, przy krótszej za miesiąc.

Gdyby jednak stosunek słuźbowy ustawać miał przed upływem powyższego czasu, należy się słuźdze zasługa i wynagrodzenie wiktu tylko do czasu, w którym słuźba ustać miała.

§. 24.

Zmiana posiadania.

Umowa słuźbowa gaśnie co do służy przy gospodarstwie wiejskiem również w takim razie, jeżeli gospodarstwo wskutek sprzedaży, zamiany, wydzierżawienia, lub w jakikolwiek inny sposób w trzecie ręce przechodzi, a następcą słuźbodawcy służy zatrzymać nie chce, słuźbodawca winien jednak w tym wypadku dać słuźdze wynagrodzenie oznaczone w §. 23.

§. 25.

Słuźba wojskowa.

Powołanie służy do stałej słuźby wojskowej rozwiązuje umowę słuźbową.

Powołanie służy do ćwiczeń w rezerwie lub w obronie krajowej, również jak powołanie go do słuźby li tylko egzekucyjnej lub asystencyjnej nie rozwiązuje natomiast stosunku słuźbowego. Sługa winien po ukończeniu ćwiczeń, względnie słuźby egzekucyjnej lub asystencyjnej powrócić do przerwanej słuźby. Słuźbodawca ma prawo zatrzymać książkę słuźbową dla zapewnienia się, że sługa powróci do słuźby. Za czas przerwy nie należy się słuźdze zasługa.

§. 26.

Upływ czasu. Wypowiedanie dla zapobiegnięcia mileżącemu odnowieniu umowy.

Jeżeli strony przy zawieraniu umowy słuźbowej wyraźnie postanowiły, że umowa mileżąco odnawiana być nie może, gaśnie stosunek słuźbowy przez upływ czasu w ustawie (§. 11) względnie w umowie oznaczonego.

W braku takiego postanowienia gaśnie stosunek słuźbowy przez sam upływ czasu, na który umowa słuźbowa pierwotnie zawartą lub mileżąco przedłużoną została (§. 11), tylko wówczas, jeżeli bądź to słuźbodawca, bądź sługa, umowę wypowiedział, dla zapobiegnięcia mileżącemu jej odnowieniu, a to co do służy przyjętych do gospodarstwa wiejskiego co najmniej na sześć tygodni, a co do innych służy zaś przynajmniej za dni czternaście, przed upływem czasu słuźby.

§. 27.

Oddalenie służy.

Słuźbodawca może wydalić służy natychmiast bez poprzedniego wypowiedzenia:

- a) jeżeli sługa do pełnienia przyjętej służby jest zupełnie niezdolnym;
- b) jeżeli dopuści się ciężkiego przekroczenia obowiązków służbowych, a mianowicie, jeżeli występuje z uporem i nieposłuszeństwem lub zuchwałością przeciw rozkazom służbodawcy lub dozorcę nad sługami ustanowionego;
- c) jeżeli obraża czynnie, wyrazami obelżywymi lub obmową ubliżającą służbodawcę; przynależnych jego lub dozorcę nad sługami ustanowionego, jeżeli podjudza sługi przeciw służbodawcy, lub przeciw sługom innym, albo też w ogóle zakłóca złośliwie, lub usiłuje zakłócić złośliwie zgodę i spokój domowy;
- d) jeżeli dopuszcza się kradzieży, oszustwa lub sprzeniewierzenia, jeżeli do tego namawia, lub usiłuje namówić sługi inne, albo też nie donosi służbodawcy o dostrzeżonych oszukaństwach, sprzeniewierzeniach lub kradzieżach, bądź przez sługi inne, bądź przez osoby obce popełnianych;
- e) jeżeli sługa pomimo upomnień nieostrożnie się obchodzi z ogniem lub światłem, albo pali tytoń w miejscach pożarem grożących, jeżeli krzywdzi lub zaniedbuje bydło sobie powierzone, albo też wyrządza służbodawcy inną szkodę przez złość, swawolę lub ciężką opieszałość;
- f) jeżeli bez wiedzy służbodawcy pożyczka na rachunek jego towary lub pieniądze;
- g) jeżeli nlegnie dłuższemu jak ośmiodniowemu przyaresztowaniu;
- h) jeżeli oddaje się pijaństwu, grze, rozpucie, lub innego rodzaju nieobyczajności, albo namawia do tego lub usiłuje namówić dzieci lub krewnych służbodawcy;
- i) jeżeli bez pozwolenia służbodawcy nocuje po za domem, lub pozwala obcym nocować w domu służbodawcy, lub też w inny sposób rażąco zakłóca porządek domowy;
- k) jeżeli z własnej winy zapadnie w chorobę zakaźną lub sprawiającą obrzydzenie;
- l) jeżeli bez winy służbodawcy choruje dłużej jak przez dni trzydzieści;

Służbodawca winien atoli w każdym z powyższych wypadków uwiadomić o tem Zwierzchność gminną, przy służbie pełnionej na obszarze dworskim, przełożonego obszaru dworskiego, w mieście Lwowie zaś i Krakowie c. k. Dyrekcję policyi.

W razie oddalenia sługi z przyczyn w tym paragrafie wymienionych, należy się słudze wikt i zasługa jedynie do dnia istotnego wydalenia ze służby.

Służbodawca może nadto dochodzić przeciw słudze wynagrodzenia szkody (§. 50).

§. 28.

Opuszczenie służby.

Sługa ma prawo opuścić służbę przed upływem czasu i bez wypowiedzenia:

- a) jeżeli służby dalej pełnić nie może bez uszczerbku zdrowia; brzemienność służącej nie upoważnia atoli sama przez się do opuszczenia służby.
- b) jeżeli służbodawca przy karceniu sługi granice karności domowej przekracza;
- c) jeżeli służbodawca sługę do czynów nieobyczajnych lub zakazanych uwodzi, lub uwieść usiłuje, albo też nie ochrania go przeciw usiłowa-

niom takim domowników lub osób uczęszczających do domu służbowcy;

- d) jeżeli służbowca przedsięwzię podroż mającą trwać po nad czas trwania umówionej służby, albo też przenosi się na stałe zamieszkanie w miejsce więcej aniżeli o pięćdziesiąt kilometrów odległe od miejsca dotychczasowego pobytu, a sługę wbrew jego woli ze sobą wziąć zamierza;
- e) jeżeli rodzice sługi nagle w chorobę zapadną i w tej chorobie go dla pielęgnowania potrzebują.

Sługa winien o zajściu takiej okoliczności donieść Zwierzchności gminnej, przy służbie pełnionej na obszarze dworskim c. k. Starostwom, we Lwowie zaś i Krakowie c. k. Dyrekcyi policyi, i udowodnić wiarogodnie doniesioną okoliczność, gdyby jej służbowca zaprzeczał. Dopiero po otrzymaniu zezwolenia Zwierzchności gminnej, c. k. Starostwa, względnie c. k. Dyrekcyi policyi, może sługa służbę opuścić.

Tylko niebezpieczeństwo oczywiste grożące życiu sługi, lub też zagrażające innem dotkliwem, a powetować się nie dającym uszkodzeniem może usprawiedliwić doraźne oddalenie się przed uzyskaniem zezwolenia.

W razie zajścia okoliczności pod b) lub pod c) przewidzianej, należy się słudze wypła zasługi i wynagrodzenie wiktów za czas, przez który służba trwać miała, lub przynajmniej za trzy miesiące, jeżeliby służba dłużej jak przez trzy miesiące trwać miała.

W innych wypadkach należy się zasługę i wikt tylko do dnia rzeczywistego wystąpienia ze służby.

§. 29.

Wypowiedzenie przed upływem czasu służby.

Sługa może wypowiedzieć służbę przed upływem umówionego czasu trwania onejże z terminem sześciotygodniowym przy rocznej, a czternastodniowym przy krótszej służbie:

- a) jeżeli słudze do objęcia własnego gospodarstwa lub rzemiosła, mianowicie zaś służącej do wyjścia za mąż wydarza się korzystna sposobność, która przez dotrzymanie czasu służby udaremnioną zostałaby;
- b) jeżeli dochodzenie spadku lub inna sprawa ważna wymaga dłuższego pobytu sługi w innej miejscowości;
- c) jeżeli sługa rodzicom, wobec zmiany zaszelej w ich stosunkach po rozpoczęciu służby, potrzebnym jest do prowadzenia gospodarstwa lub rzemiosła, albo do pielęgnowania ich, chociaż nie w nagłej chorobie (§. 29) lit. e), a odwołania sługi ze służby nie można odroczyć, aż do upływu umówionego czasu trwania służby.

Sługa winien o zajściu takiej okoliczności donieść Zwierzchności gminnej, przy służbie pełnionej na obszarze dworskim c. k. Starostwu, we Lwowie zaś i Krakowie c. k. Dyrekcyi policyi i udowodnić wiarogodnie tę okoliczność w razie zaprzeczenia przez służbowcę. Dopiero przez otrzymanie przyzwolenia staje się takie wypowiedzenie skutecznem. Sługa może atoli w razie nagłym żądać uwolnienia od służby przy zachowaniu powyższego przepisu o doniesieniu Zwierzchności gminnej, c. k. Starostwu, względnie c. k. Dyrekcyi policyi, przed upływem sześciotygodniowego względnie 14 dniowego terminu wypowiedzenia, jeżeli służbowcy na swe miejsce

innego zdolnego sługę przedstawi, ugodziwszy się z nim o wikt i zasługę za pozostający jeszcze czas służby bez szkody dla służbodawcy.

§. 30.

Obowiązki sługi przy opuszczaniu służby.

Sługa winien przy odchodzeniu ze służby oddać służbodawcy w porządku wszystko to, co mu pod dozór, do wykonania lub przechowania oddane i powierzone było.

Jeżeli jaki z przedmiotów takich zginął, lub stał się z winy sługi do użytku niezdatnym, może służbodawca żądać wynagrodzenia szkody ztąd powstałej i z tego tytułu zatrzymać słudze z zasług odpowiednią kwotę, pokąd strony o wysokość tego wynagrodzenia, się nie porozumieją, lub w razie niedojścia do skutku takiego porozumienia, władza postanowieniami §§. 49 i 50. powołana, sporu o to wynagrodzenie nie rozstrzygnie. Nadto może służbodawca wymagać, ażeby mu sługa przy odchodzeniu ze służby okazał wszystkie przedmioty, które ze sobą zabiera.

§. 31.

Prawo sługi do odzieży przez służbodawcę dostarczanej.

Sługa staje się przez odbycie całorocznej służby właścicielem codziennej odzieży i bielizny przez służbodawcę dostarczanej. Odzież i bielizna do stroju przeznaczona zostaje zaś nawet po odbyciu całorocznej służby własnością służbodawcy. Odmienna umowa winna być dla ważności wciągniętą do książki służbowej.

§. 32.

Skutki rozmyślnego zaniedbywania służby.

Sługa, który dla tego źle, leniwo lub niechętnie pełni służbę, albo nieodpowiednio się zachowuje. by przez to zmusić służbodawcę do dania mu odmówionego wcześniejszego uwolnienia od służby, ulegnie surowej karze i będzie przynaglonym do należytego wypełniania obowiązków służby.

§. 33.

Skutki oddalenia sługi bez prawnego powodu.

Służbodawca, który przed upływem czasu trwania służby sługę oddał, nie mając do tego powodów w §. 27. wymienionych, nie może być zniewolonym do przyjęcia napowrót wydalonego sługi, jednak jest obowiązany wypłacić mu zasługę i wartość wiktów za czas niedosłużony, jednakże nie wyższe jak za trzy miesiące, choćby stosunek służbowy na dłuższy czas obowiązywał. Mimo to ma prawo odprawiony sługa poszukiwać na służbodawcy wynagrodzenia wszelkich dalszych szkód wykazać się mogących (§. 50).

§. 34.

Skutki bezprawnego opuszczenia służby.

Jeżeli sługa opuści służbę przed upływem czasu trwania służby z pominięciem drogi wskazanej §§. 28. i 29., należy uwiadomić o tem Zwierzchność gminną, gdy idzie o służbę w gminie, c. k. Starostwo, co do służby na obszarach dworskich, we Lwowie zaś i Krakowie c. k. Dyrekcję policji. Te władze wdrożą postępowanie i na żądanie służbodawcy przynaglą zbie-

głego sługę środkami przymusowymi do wrócenia do służby. Jeżeliby zbiegły sługa znajdował się po za granicami okręgu urzędowego władz kompetentnych, na ich odniesienie się ma być dostawiony przez c. k. Starostwo, w którego okręgu przebywa.

Służbodawca może jednak przyjąć innego sługę w miejsce zbiegłego.

W każdym razie zbiegły sługa ulega surowej karze i winien wynagrodzić służbodawcy w całej pełni szkodę wyrządzoną przez nieprawne opuszczenie służby (§. 50).

§. 35.

Przyjęcie zbiegłego sługi.

Przyjmujący sługę, o którym wie lub przypuszczać może, że zbiegł ze służby, równie jak dający mu schronienie lub pozwalający pobytu, ulega stósownej karze, a nadto staje się służbodawcy, od którego sługa zbiegł, niepodzielnie ze zbiegłym sługą odpowiedzialnym (§. 50) tak za szkodę powstałą z nieprawego wydalenia się zbiegłego sługi, jako też za koszta narosłe przez przyjęcie nowego.

Kto przyjmuje sługę bez książki służbowej i bez potwierdzenia urzędowego, że sługa pomimo braku książki służbowej do służby przyjętym być może (§. 38), uważanym będzie za świadomego o zbiegnięciu, gdy okaże się, że sługa istotnie zbiegł ze służby.

D z i a ł I V .

Dokumenta służbowe.

§. 36.

Książka służbowa. — Jej wydanie.

Każdy sługa winien opatrzyć się w książkę służbową. Książkę służbową wydaje Zwierzchność gminy, w której sługa jest przynależnym, przynależnym zaś do gmin miast Lwowa i Krakowa miejsowa c. k. Dyrekcyja policyi, za złożeniem stempla przepisanego i kosztów druku według formularza pod %.

Jeżeli sługa przebywa w gminie, w której nie jest przynależnym, lub na obszarze dworskim nietworzącym jednej gminy katastralnej z gminą przynależności, odniesie się co do sług przebywających na obszarze gminy Zwierzchność gminna gminy pobytu, co do sług przebywających na obszarze dworskim, przełożony obszaru dworskiego, co do sług wreszcie przebywających we Lwowie i Krakowie c. k. Dyrekcyja policyi, na prośbę interesowanego sługi do Zwierzchności gminnej gminy przynależności, względnie co do sług do Lwowa i Krakowa przynależnych do właściwej c. k. Dyrekcyi policyi, a otrzymawszy od niej upoważnienie, Zwierzchność gminna, względnie c. k. Dyrekcyja policyi wyda słudze książkę służbową, uwidoczniając w niej okoliczność tę z wymienieniem daty i liczby otrzymanego upoważnienia, przełożony obszaru dworskiego zaś uda się do Zwierzchności gminnej tej gminy, z którą obszar dworski wspólną gminę katastralną tworzy, o wydanie słudze książki służbowej z zastosowaniem się do powyższego przepisu.

Sługom pochodzącym z krajów, w których nie wydają książek służbowych, równie jak sługom, których przynależność jest wątpliwa, wyda Zwierzchność gminna gminy pobytu, względnie c. k. Dyrekcya policyi, a w razie przebywania na obszarze dworskim, Zwierzchność gminna gminy, z którą ten obszar dworski wspólną gminę katastralną tworzy, książkę służbową na podstawie odnośnych dokumentów, i uwidoczni tę okoliczność w książce służbowej.

Władza wydająca książki służbowe winna mieć dokładny wykaz wydanych książek służbowych.

Paszporta, certyfikaty przynależności, książki służby wojskowej i tym podobne dokumenta, nie mogą zastąpić książki służbowej.

Osobne przepisy stanowią, o ile książki służbowe służyć mogą jako legitymacye do podróży.

§. 37.

Przechowywanie książki służbowej.

Służbodawca winien wziąć książkę służbową w swe przechowanie przy przyjęciu sługi, a najpóźniej przy istotnem wstąpieniu sługi do służby.

§. 38.

Certyfikat służbowy.

Jezeli sługa szukający służby nie jest opatrzonym w książkę służbową, bądź to dlatego, że:

a) pomimo wniesionej prośby o jej wydanie nie otrzymał jej jeszcze, bądź też dlatego, że

b) wydaną książkę zgubił, bądź wreszcie dlatego, że

c) poprzedni służbodawca bezprawnie mu ją przetrzymał;

wyda słudze w gminie przebywającemu Zwierzchność gminna, słudze na obszarze dworskim przebywającemu c. k. Starostwo, słudze wreszcie we Lwowie lub w Krakowie przebywającemu c. k. Dyrekcya policyi, po sprawdzeniu okoliczności przytoczonych poświadczenie, że pomimo braku książki służbowej do służby przyjętym być może.

Sługa, który bez książki do służby wstępuje, odda służbodawcy ten certyfikat; służbodawca zaś przechowa go do chwili, gdy będzie mógł być wymienionym za książkę służbową.

§. 39.

Przyjęcie sługi bez książki.

Służbodawca, który przyjmuje sługę niemającego ani książki służbowej, ani certyfikatu, ulega karze.

§. 40.

Zgłoszenie przyjętego sługi.

Służbodawca winien wypełnić odpowiednie rubryki w książce służbowej i najdalej do dnia ośmiu po wstąpieniu sługi do służby uwiadomić o tem Zwierzchność gminną, przełożonego obszaru dworskiego, względnie c. k. Dyrekcję policyi i okazać przytem książkę służbową lub certyfikat.

Tę okoliczność stwierdza Zwierzchność gminna, przełożony obszaru dworskiego, względnie e. k. Dyrekcya policyi w książce służbowej lub na certyfikacie.

§. 41.

Świadectwo służbowe.

Przy wystąpieniu sługi ze służby, wypełni służbodawca rubryki książki służbowej, zawierające świadectwo sługi, albo też uda się ze sługą do Zwierzchności gminnej, do przełożonego obszaru dworskiego, względnie do e. k. Dyrekcji policyi, i da ustępującemu słudze ustne świadectwo, które Zwierzchność gminna, przełożony obszar dworskiego, względnie e. k. Dyrekcya policyi wciągnie we właściwe rubryki książki służbowej, poczem książkę słudze wydać należy.

Tylko korzystne świadectwa wpisuje się. Rubryki, któreby ujemnie wypełnić należało, wypełnia się kreskami.

Jeżeli służbodawca przy wystąpieniu sługi ze służby sam powypelniał rubryki książki służbowej; winien sługa, otrzymawszy książkę służbową, najdalej do trzech dni po wystąpieniu ze służby, zgłosić się do Zwierzchności gminnej, przełożonego obszaru dworskiego, względnie e. k. Dyrekcji policyi. W książce służbowej należy potwierdzić, że sługa obowiązkowi temu zadość uczynił.

Gdyby świadectwo niekorzystne opierało się na obwinieniu, a sługa zażądał dochodzenia i wykazał bezzasadność podejrzenia, uwidoczni tę okoliczność Zwierzchność gminna, e. k. Starostwo, względnie e. k. Dyrekcya policyi w rubryce: „uwaga“ książki służbowej.

Służbodawca wydający słudze świadomie świadectwo niezgodne z prawdą, odpowiada za wszelką szkodę z tego powodu wynikłą i ulega nadto stósownej karze.

§. 42.

Książka służbowa dokumentem publicznym. — Warunki ważności wpisu umowy do książki.

Książka służbowa jest dokumentem publicznym, kto ją podrabia, cudzej książki używa, lub swoją daje komu innemu, ulegnie zastósowaniu właściwych postanowień karnych.

Warunki umowy służbowej wpisane do książki służbowej wymagają do ważności swej własnoręcznego podpisu, zarówno służbodawcy jak sługi.

Wpis warunków umowy co do osób nieumiejących pisać, winien być przez Zwierzchność gminną, przy służbie na obszarze dworskim przez e. k. Starostwo, we Lwowie i Krakowie, zaś przez e. k. Dyrekcję policyi uskutecznonym, lub przynajmniej sprawdzonym i zatwierdzonym.

§. 43.

Wydanie duplikatu książki służbowej.

O zginięciu książki służbowej należy donieść Zwierzchności gminnej, względnie e. k. Starostwu pobytu, we Lwowie i Krakowie zaś e. k. Dyrekcji policyi. — Władza sprawdzi doniesienie i wyda nową książkę służbową, lub uda się do władzy, która zgubioną wydała była, o wydanie nowej, jeżeli z dochodzenia okaże się, że dawniejsza książka służbowa isto-

tnie zginęła. W nowej książce służbowej jednak wyraźnie uwidocznicie należy, że jest duplikatem.

§. 44.

Pozostawianie książki służbowej u służbodawcy.

Jeżeli sługa książkę służbową u służbodawcy zostawi, a miejsce pobytu sługi nie jest wiadome, należy oddać książkę służbową Zwierzchności gminnej, przy służbie pełnionej na obszarze dworskim c. k. Starostwu, we Lwowie i w Krakowie c. k. Dyrekcji policyi. Władza ta prześle książkę służbową tej władzy, która ją wydała. Jeżeli miejsce pobytu sługi, który ze służby ustąpił, jest wiadome, należy mu doręczyć książkę służbową za pośrednictwem właściwej Zwierzchności gminnej, przelozonego obszaru dworskiego, względnie c. k. Dyrekcji policyi.

D z i a ł V.

Wykonanie przepisów tej ustawy.

§. 45.

Zwierzchność gminna.

Do wykonywania przepisów tej ustawy w obrębie gminy powołaną jest Zwierzchność gminna. Postanowienie §. 47. określa w tej mierze wyjątek co do miast stołecznych Lwowa i Krakowa, tudzież gmin położonych w ich okręgu policyjnym.

§. 46.

Starostwo. — Przelozony obszaru dworskiego.

Na obszarach dworskich wykonują przepisy tej ustawy c. k. Starostwo i przelozony obszaru dworskiego.

§. 47.

Dyrekcya policyi.

W miastach stołecznych Lwowie i Krakowie wraz z okręgiem policyjnym każdego z tych miast wykonuje c. k. Dyrekcya policyi niniejsze przepisy i sprawuje wszystkie czynności przekazane Zwierzchności gminnej, pokąd ich sprawowanie na żądanie c. k. Rządu lub Reprezentacji tych miast nie przejdzie we własny zakres działania gminy.

§. 48.

Policyjny zakres działania.

Zwierzchności gminne, przelozeni obszarów dworskich i c. k. Dyrekcya policyi są powołane do pełnienia czynności policyjnych, w tej ustawie wymienionych. Ich zadaniem jest czuwać nad karnością i obyczajnością sług, tudzież na zachowywanie przez nich przepisanego porządku; przede-wszystkiem zaś winny nadzorować sługi niemające służby.

Do sługi bez służby, nie należące do gminy, jeżeli nie korzysta z wydarzającej się sposobności wstąpienia do służby lub zajęcia się innem

godziwym zatrudnieniem, jeżeli wiedzie życie gorszące lub nieobyczajne, jeżeli niema widoku dostania się wkrótce do służby, lub otrzymania innego stósownego zatrudnienia, zastosowane będą postanowienia ustaw.

§. 49.

Rozstrzyganie sporów.

Spory między służbodawcami z jednej, a sługami z drugiej strony, powstające z umowy służbowej, lub w ogóle ze stósunku służbowego, a wytoczone:

- a) po zawarciu umowy, jednak przed rozpoczęciem istotnego stósunku służbowego;
- b) w ciągu trwania stósunku służbowego, lub
- c) przed upływem dnia trzydziestego od dnia ustania stósunku służbowego, przeprowadza w drodze jak najkrótszej z wyłączeniem dowodu z przysięgi stron, tudzież bez zaprzysięgania świadków i znawców i rozstrzyga Zwierzchność gminna, względnie c. k. Dyrekeya policyi, a co do służby na obszarach dworskich c. k. Starostwo.

Jeżeli rozchodzi się o spór wynikły z umowy służbowej, która jeszcze w życie nie weszła, ta władza powołaną jest do przeprowadzenia rozprawy i wydania orzeczenia. w której okręgu obżałowany przebywa; zresztą zaś władza, w której okręgu istnieje lub istniał stósunek służbowy, z którego spór się wywiązał.

Spory służbowe wytoczone po upływie dnia trzydziestego od dnia rozwiązania stósunku służbowego rozstrzygają sądy.

§. 50.

Pretensye o wynagrodzenie szkody.

Jeżeli co do wysokości wynagrodzenia szkody poszkodowany z obżałowanym nie pogodzą się; władza powołana do rozstrzygnięcia sporu, oznaczy w orzeczeniu także wysokość wynagrodzenia.

Jeżeli poszkodowany żąda wynagrodzenia przenoszącego piętnaście złr. w. a., wtedy w orzeczeniach władzy administracyjnej można mu przyznać tylko wynagrodzenie do piętnastu złr. w. a., a co do reszty wynagrodzenia należy go odesłać do drogi sądowej.

§. 51.

Wykonywanie orzeczeń.

Władza, która orzeczenie wydała, ma w razie przebywania strony zasądzonej po za jej okręgiem urzędowym, udać się o wykonanie prawomocnego orzeczenia do władzy, w której okręgu zasądzony przebywa.

Władza zawezwana winna wykonać otrzymane wezwanie.

Jeżeli jednak rozchodzi się o przystawienie sługi do rozpoczęcia służby, lub też dostawienie zbiegłego sługi, Zwierzchność gminna jedynie tylko swe własne orzeczenia wykonywać może.

We wszystkich innych wypadkach udawać się należy do właściwego c. k. Starostwa, względnie do c. k. Dyrekeyi policyi o przymusowe przystawienie sługi.

Przystawienie sługi skutecznionem być może tylko na koszt służbodawcy, żądającego przystawienia. Jeżeli jednak orzeczenie, na którego pod-

stawie, sługa przystawionym został, stanie się prawomocnem, ma służbodawca prawo, żądać od sługi zwrotu wszelkich wydatków z tego powodu poniesionych.

§. 52.

Władza karna.

Władzę karną na podstawie postanowień tej ustawy wykonuje Zwierzchność gminna w składzie przepisany w §. 60. ust. gm., c. k. Starostwo, względnie c. k. Dyrekcya policyi.

§. 53.

K a r y.

Za przekroczenie przepisów tej ustawy nakładane będą kary pieniężne lub areszt. Kary pieniężne nakładane na sługi nie mogą przekraczać kwoty 5 zł. w. a. jednorazowo, na inne osoby zaś 25. zł. w. a. Kara aresztu nie może przekraczać dni czternastu. Można ją jednak postem zastrzając przy zachowaniu postanowień ustawy karnej.

Grzywny należy w razie niemożności ściągnięcia przemienić na areszt, licząc za pięć złr. w. a. grzywny po dwadzieścicztery godzin aresztu, przyczem atoli trwanie aresztu nie może być krótszem, jak godzin sześć.

Grzywny tak w gminie jak na obszarze dworskim nakładane, wpływają do funduszu miejscowych ubogich, a to przy grzywnach nakładanych na obszarze dworskim do funduszu miejscowych ubogich tej gminy, z którą obszar dworski tworzy wspólną gminę katastralną.

§. 54.

Wszelkie w wykonywaniu przepisów o stosunkach sług na obszarach dworskich, dotychczas przez polityczną władzę powiatową nałożone i ściągnięte grzywny, przypaść mają na fundusz ubogich miejscowych tej gminy, z którą obszar dworski stanowił wspólną gminę katastralną.

§. 55.

Tok instancyi.

Co do rekursów i zażaleń, wnoszonych przeciw orzeczeniom i rozporządzeniom, wydanym na podstawie tej ustawy, obowiązują postanowienia ogólne.

§. 56.

Natychmiastowa wykonalność orzeczeń.

Wniesienie rekursu przeciw orzeczeniu, że sługa ma w służbie nadal pozostać, albo też, że stosunek służbowy rozwiązany zostaje, i słudze wolno służbę opuścić, nie wstrzymuje natychmiastowego wykonania wydanego orzeczenia.

Orzeczenie zaś, że sługa ma do służby wstąpić, lub że sługa zbiegły do służby przystawionym być winien, tylko w takim wypadku, bez względu na wniesiony rekurs, natychmiast wykonać należy, jeżeli służbodawca na zabezpieczenie wynagrodzenia możliwej szkody słudze, z wykonania orzeczenia wypłynąć mogącej. gdyby to orzeczenie w dalszym toku instancyi prawo-

mocnie uchylone zostało, złoży w gotowiznie kwotę równającą się dwumiesięcznej zasludze, która atoli w żadnym wypadku kwoty piętnastu zł. w. a. przewyższać nie powinna, chociażby dwumiesięczna zasługa w gotowiznie wynosiła kwotę wyższą.

§. 57.

Nadzór nad wykonaniem postanowień tej ustawy.

Co do nadzoru nad Zwierzchnościami gminnymi i nad przełożonymi obszarów dworskich pod względem wykonywania postanowień tej ustawy, poruczonych im do wykonywania, obowiązują przepisy ogólne.

T R E Ś Ć

postanowień zawartych w ustawie o stosunkach sług.

Dział I. Powstanie stosunku służbowego.

- §. 1. Zawarcie umowy.
- §. 2. Zadatek.
- §. 3. Warunki umowy.
- §. 4. Zastępca słuźbodawcy.
- §. 5. Równoczesne przyjęcie kilku słuźb.
- §. 6. Odmawianie słuģi.
- §. 7. Stręczenie słuģ.
- §. 8. Rozpoczęcie słuģby.
- §. 9. Nieprzyjęcie słuģi
- §. 10. Niestawienie się do słuģby.

Dział II. Prawa i obowiązki w czasie słuģby.

- §. 11. Czas trwania słuģby. Milczące odnawianie.
- §§. 12—16. Obowiązki słuģi.
- §. 17. Zachowanie się słuźbodawcy w obec słuģi.
- §. 18. Robota.
- §. 19. Zasługa.
- §. 20. Wikt i odzież.
- §. 21. Choroba słuģi.

Dział III. Rozwiązanie stosunku słuģbowego.

- §. 22. Obopólna zgoda.
- §. 23. Śmierć słuźbodawcy,

- §. 24. Zmiana posiadania.
- §. 25. Służba wojskowa.
- §. 26. Upływ czasu. Wypowiedzenie dla zapobieżenia **milczącemu odnowieniu umowy.**
- §. 27. Oddalenie sługi.
- §. 28. Opuszczenie służby.
- §. 29. Wypowiedzenie przed upływem czasu służby.
- §. 30. Obowiązki sługi przy opuszczaniu służby.
- §. 31. Prawo sługi do odzieży przez służbodawcę **dostarczanej.**
- §. 32. Skutki rozmyślnego zaniedbywania służby.
- §. 33. Skutki oddalenia sługi bez prawnego powodu.
- §. 34. Skutki bezprawnego opuszczenia służby.
- §. 35. Przyjęcie zbiegłego sługi.

Dział IV. Dokumenta służbowe.

- §. 36. Książka służbowa. Jej wydanie
- §. 37. Przechowywanie książki służbowej.
- §. 38. Certyfikat służbowy.
- §. 39. Przyjęcie sługi bez książki.
- §. 40. Zgłoszenie przyjętego sługi.
- §. 41. Świadcstwo służbowe.
- §. 42. Książka służbowa dokumentem politycznym. **Warunki ważności wpisu umowy do książki.**
- §. 43. Wydanie duplikatu książki służbowej.
- §. 44. Pozostawienie książki służbowej u służbodawcy.

Dział V. Wykonanie przepisów ustawy.

- §. 45. Zwierzchność gminna.
- §. 46. Starostwo. Przełożony obszaru dworskiego.
- §. 47. Dyrekcya policyi.
- §. 48. Policyjny zakres działania.
- §. 49. Rozstrzyganie sporów.
- §. 50. Pretensye o wynagrodzenie szkody.
- §. 51. Wykonywanie orzeczeń.
- §. 52. Władza karna.
- §. 53. Kary.
- §. 54.
- §. 55. Tok instancyi.
- §. 56. Natychmiastowa wykonalność orzeczeń.
- §. 57. Nadzór nad wykonywaniem postanowień tej ustawy.

(Nad str. 1)

Książka służbowa.

wydana po myśli przepisów o stosunkach sług ustanowionych ustawą . . .
. z dnia Dz. u. kr. Nr ,
dla

.
na podstawie

.

na dniu L przez
(pieczęć) (podpis)

(str. 2. próżna)

(str. 3)

Książka służbowa.

zawierająca stronnie opatrzonych liczbami po sobie następującymi
od do

dla

rodem z

gmina ,

powiat ,

kraj

przynależn do gminy

powiat

kraj

(własnoręczny podpis posiadacza książki lub stwierdzenie, że pisać
nie umie)

(str. 4)

Opisanie osoby:

rok urodzenia

religia i wyznanie ,

wzrost

twarz

oczy

brwi

nos

włosy

zęby

broda

szczególne znamiona

U w a g a. Na stronie 5 i następnych należy zamieścić „Ustawę o sto-
sunkach sług“ w dosłownem brzmieniu.

na pierwszej stronie

Imię i nazwisko i mieszkание służbodawcy
rodzaj służby
zadatek dany
umówione wynagrodzenie
umówiony czas trwania służby
umówione wypowiedzenie
dzień rozpoczęcia służby.

na drugiej stronie.

Dzień wystąpienia ze służby
wierność
uległość
uzdolnienie
pilność
obyczajność
Uwaga.

i (tak kolejno zadrukować dalszych 34. str. a pozostawić ostatnią próżną).

U c h w a ł y:

1. Sejm wzywa c. k. Rząd, aby wysokość funduszów powstałych w poszczególnych powiatach z kar pieniężnych, które przy dotychczasowem wykonywaniu obowiązujących przepisów o stosunkach sług na obszarach dworskich wymierzane były przez c. k. Starostwa, Wydziałowi krajowemu oznajmił;

2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby Sejmowi przedłożył wniosek co do przeznaczenia powyższych funduszów.